

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091.26:821.161.2

Світлана ЖИЛА

Svitlana ZHYLA

КОЛОКВІУМ ЯК ФОРМА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ

COLLOQUIUM AS A FORM OF LITERATURE STUDY

У статті схарактеризовано колоквіум як форму вивчення літератури в закладах вищої освіти, розкрито особливості діяльності суб'єктів навчальної форми, визначено основні функції колоквіуму, запропоновано класифікації літературних колоквіумів.

Методологія дослідження ґрунтується на концептуальних положеннях дидактики вищої школи, методах та формах організації навчання у закладах вищої освіти, на розробленій системі розвитку креативності майбутніх учителів літератури в контексті їхньої професійно-методичної підготовки.

Доведено, що колоквіуми – це активна форма вивчення літератури в закладах вищої освіти. Колоквіум є поліфункціональним, він виконує такі основні функції: контролювальну, пізнавальну, самореалізаційну, самостверджувальну, комунікативну, інтеграційну, гедоністичну, емпатійну, плюральну, творчу, емоційну, фасилітативну, сингулярну, інтерактивну, виховну. Залежно від ролі колоквіуму в літературному освітньому просторі закладу вищої освіти і завдань, що ставляться перед ними, вони класифікуються на різні види.

Доведено, що добре підготовлені і майстерно проведені колоквіуми є акумуляторами наукового й духовного розвитку майбутніх учителів літератури. Оптимальний відбір і поєднання методів на колоквіумах сприяє досягненню студентами літературного матеріалу, набуттю умінь і навичок інтерпретації художніх і

критичних текстів. Застосування діалогічних методів сприяє формуванню в здобувача освіти таких якостей, як здатність обґрунтовувати свої думки й творчо розв'язувати проблемні завдання; здатність до співпраці процесів вирішення мистецьких завдань; толерантність у ставленні до опонентів; уміння аналізувати свої судження, зіставляти їх з поглядами співрозмовника. Під час проведення цієї навчальної форми кожен студент перебуває як особистість у своїй самотності й неповторності.

Ключові слова: колоквіум, суб'єкт колоквіуму, форма вивчення літератури, функції колоквіуму, класифікації колоквіуму.

The article characterizes the colloquium as a form of studying literature in institutions of higher education, reveals the peculiarities of the subjects of the educational form, defines the main functions of the colloquium, and proposes the classification of literary colloquiums.

The research methodology is based on the conceptual provisions of higher school didactics, methods and forms of organization of education in higher education institutions, on the developed system of creativity development of future teachers of literature in the context of their professional and methodological training.

It has been proven that colloquiums are an active form of studying literature in institutions of higher education. The colloquium is multifunctional, it performs the following main functions: controlling, cognitive, self-fulfilling, self-affirming, communicative, integrative, hedonistic, empathetic, plural, creative, emotional, facilitative, singular, interactive, educational. Depending on the role of the colloquium in the literary educational space of the institution of higher education and the tasks set before them, they are classified into different types.

It has been proven that well-prepared and skillfully conducted colloquiums are batteries for the scientific and spiritual development of future teachers of literature. The optimal selection and combination of methods at colloquiums contributes to students' understanding of literary material, the acquisition of skills and interpretation skills of artistic and critical texts. The use of dialogic methods contributes to the formation of such qualities as the ability to justify one's thoughts and creatively solve problematic tasks in the student of education; the ability to cooperate in the process of solving artistic tasks; tolerance towards opponents; the ability to analyze one's judgments, compare them with the views of the interlocutor. During the course of this educational form, each student is an individual in his originality and uniqueness.

Key words: colloquium, colloquium subject, form of literature study, colloquium functions, colloquium classifications.

Постановка проблеми у загальному вигляді. «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2002), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Закон «Про освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) спрямовують на підготовку майбутніх учителів, здатних безперервно вдосконалювати свої професійні якості.

У законі України «Про вищу освіту» зазначено, що освітній процес у закладах вищої освіти здійснюється за такими формами: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. З-поміж різних форм організації освітнього простору вищої школи особливе місце посідають колоквіуми, які пробуджують у здобувачеві освіти творця, розвивають закладений науковий і творчий потенціал, формують потребу в самопізнанні, саморозвитку й самовдосконаленні, а також

компетентності, якими повинен опанувати майбутній учитель української літератури. Колоквіуми як форма вивчення літератури орієнтовані на індивідуалізацію освітньої діяльності студентів.

Аналіз останніх публікацій.

Колоквіум як вид навчальної роботи, що передбачає з'ясування рівня засвоєння студентами знань, оволодінням, вміннями й навичками досліджували такі педагоги України, як Володимир Ортинський, Михайло Фіцула, Анатолій Алексюк.

Методистів, які б детально аналізували колоквіум як форму вивчення літератури нами не виявлено.

Мета статті – охарактеризувати колоквіум як форму вивчення літератури у закладах вищої освіти, розкрити особливості діяльності суб'єктів навчальної форми, визначити основні функції колоквіуму,

запропонувати класифікації літературних колоквіумів.

Методологія дослідження ґрунтується на концептуальних положеннях дидактики вищої школи, методах та формах організації навчання у закладах вищої освіти, на розробленій системі розвитку креативності майбутніх учителів літератури в контексті їхньої професійно-методичної підготовки.

У процесі дослідження використано низку методів, зокрема: теоретичні: аналіз державних документів України, які стосуються якості педагогічної освіти, її реформування й перспектив розвитку; загальнонаукові: аналіз, синтез та узагальнення основних положень наукових праць і нормативних документів; емпіричні: емпіричний опис, реальне педагогічне й методичне спостереження, моделювання колоквіуму як форми вивчення української літератури.

Виклад основного матеріалу.

Слово колоквіум походить від латинського *colloquium* – розмова, бесіда. Вікіпедія колоквіум визначає як одну з форм навчання – бесіда викладача зі студентами з метою оцінки та підвищення рівня знань.

Колоквіуми виникли ще в середньовічних університетах і духовних академіях для виявлення і поліпшення знань студентів. Колоквіум – це форма вивчення літератури в закладах вищої освіти, що передбачає суб'єктивну взаємодію, під час якої викладач з'ясовує рівень засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями і навичками зокрема й теми, літературного періоду або пізнання сутності художніх текстів як феномену людського духу.

Центральною для колоквіуму як форми вивчення літератури є діяльність його суб'єктів (викладача і студентів). Суб'єкти літературного процесу тісно пов'язані між собою діалогом, який є корисним для обох сторін. Викладачеві він дає змогу вносити корективи в лекційний курс, семінарські, практичні і лабораторні заняття, а студентові бачити лакуни в своїх знаннях, вміннях і навичках і заповнювати їх. Цей діалог характеризується постановкою проблемних запитань та багатогарбовим підходом до їхнього розв'язання, може відбутися лише за умови комфортного мікроклімату та партнерського ставлення викладача літератури до здобувачів освіти, уваги до їхніх самостійних думок. Така форма вивчення літератури спонукає словесника бути режисером мінівистави й

одночасно талановитим актором, позаяк вимагає розвинених імпровізаційних умінь, чудового володіння літературним матеріалом, бездоганної реакції на відповіді студентів і оцінних суджень на їхні повідомлення.

Своїми педагогічними й методичними можливостями колоквіум є ефективною формою занять, бо урізноманітнює шляхи активізації навчання, сприяє самовираженню й самостверженню майбутніх учителів літератури. За допомогою колоквіумів викладач виявляє інтелектуальний, творчий потенціал студентів, створює умови для активної участі кожного філолога в здобуванні знань через колективний пошук істини, обмін думками й враженнями про художні твори.

У навчальних посібниках з педагогіки вчені пишуть, що в практику навчальної роботи ЗВО почали впроваджувати тьюторський вид роботи: «Тьютор (лат. *tutor*, англ. *tutor* – спостерігаю, піклуюсь) – педагог-наставник, опікун, який керує невеликою групою студентів, допомагає їм у навчанні, стежить за їхньою навчальною діяльністю, керує професійною підготовкою» (Ортинський, 2009: 242).

Думаємо, що система тьюторства поширена в коледжах і університетах Заходу, а в Україні вона здавна практикується лише в консерваторіях, театральних вишах. У наших сучасних реаліях на філологічних факультетах майже немає тьюторів і для проведення колоквіумів з літератури для великих груп словесників треба бути особливо вигадливим, щоб перевірити знання текстів художніх, публіцистичних, критичних творів, а також вивчених напам'ять. Для прикладу, на першому курсі під час вивчення фольклору ми організовуємо так звані фольклорні толоки. За Вікіпедією, толока – одноразова безоплатна праця гуртом для швидкого виконання великої за обсягом роботи. У нашому випадку слово толока є синонімом до поняття колоквіум. Одному викладачеві вислухати всіх студентів важко. Один здобувач освіти на одній толоці може продиктувати напам'ять або проспівати 50-120 пісень (у групі 24 студенти). Отож шукаємо помічників, бо тьюторів немає; залучаємо студентів-магістрантів, старшого лаборанта кафедри української мови і літератури.

Цьогоріч разом зі старшим лаборантом нашої кафедри Аліною Кашубою провели три фольклорні толоки, вислухали

23 студентів. Мета таких колоквіумів – утвердити кожного першокурсника як носія поезії українського фольклору. Цікаво знати про оригінальну форму прийому вступних іспитів в одному з японських закладів вищої освіти: кожний абітурієнт має проспівати триста народних пісень. Нині в Україні тільки записаних нараховується 800 тисяч пісень, наш народ один з найпоетичніших народів світу. Іван Зязюн часто повторював, що якби кожен українець знав напам'ять хоча б триста пісень з багатющої скарбниці нашого геніального народу, то ми знали б нашу історію, звичаї, традиції і культуру.

Часто після фольклорних толок обираються найкращі студенти за такими номінаціями: «Берегиня фольклору», «Найкращий казкар», «Найкращий знавець українського анекдоту», «Знавець родових переказів».

Будучи формою вивчення літератури в закладах вищої освіти, колоквіум виконує такі функції:

1. Контрольовальну – забезпечує перевірку якості знань, умінь і навичок студентів за допомогою опитування та інших форм контролю.

2. Пізнавальну – через діалогічне мовлення викладача й здобувача освіти збуджуються, активізуються такі когнітивні процеси, як увага, пам'ять, уява, сприйняття, розвивається асоціативне, творче й критичне мислення.

3. Самореалізаційну й самостверджувальну. Колоквіуми – це простір для самореалізації й самоствердження.

4. Комунікативну – розвиваються творчі якості мовленнєвої царини, зростає впевненість майбутніх учителів літератури у власних інтелектуальних силах, літературних здібностях.

5. Інтеграційну – структуруються знання з літератури, осягається великий мистецький і науковий матеріал, набуваються уміння й навички інтерпретації текстів.

6. Гедоністичну (духовне осяяння, радість спілкування, радість спільної творчості).

7. Емпатійну (здатність студентів до справжнього розуміння творів через співпереживання, відбуваються швидкі зміни в емпатійній царині особистості).

8. Компетенційну (набуття найважливіших компетенцій: соціальної, полікультурної, комунікативної, інформаційної тощо).

9. Плюральну (зростає гнучність під час діалогічного спілкування, толерантність до чужих оцінних літературних суджень).

10. Емоційну (емоційна домінанта впливає з художніх текстів, які розглядаються на колоквіумах і дають поштовх емоційній настроєвості студентів).

11. Творчу – колоквіум генерує творчість особистості, що зумовлюється естетичною природою художніх текстів.

12. Фасилітативну (від англ. facilitate – «полегшувати») – підвищення швидкості й продуктивності здобувача освіти через колективне сприймання художніх творів.

13. Сингулярну (нескінченне уміння студентів досягати високих результатів через розв'язання літературно – мистецьких завдань за допомогою Інтернет-зв'язку, ІКТ, інноваційних технологій тощо).

14. Інтерактивну (сприяє формуванню навичок міжособистісної взаємодії, суб'єкти впливають один на одного, відбувається динамічна зміна в поведінці студентів, посилюється настанова на розуміння викладача, розвиваються креативна якості екзистенційної сфери).

15. Виховну. Формування соціально-психологічних якостей: відповідальності, працьовитості, сумлінності, наполегливості (виховує потребу в опрацюванні наукового матеріалу, читанні художніх творів вивчені напам'ять кращих зразків ліричних і епічних текстів; високі естетичні смаки й ідеали сприяють вихованню духовно багатого громадянина України).

16. Розвивальну (впливає на розвиток критичного мислення особистості, уміння визначати і відстоювати власну думку; відбувається розвиток художнього мислення, образної уяви тощо).

17. Когнітивно-компетентнісну (готовність студента відшукувати, опрацьовувати, адаптувати й трансформувати інформацію про художній текст та її автора; досконале володіння змістом знакових творів національної культурної спадщини; навички інтерпретації змісту художніх творів української мистецької спадщини в контексті світової культури; уміння знаходити в мистецьких одиницях відповіді на особистісні питання, зіставляти інформацію з художніх текстів зі своїми світоглядними уявленнями й цінностями).

18. Емоційно-ціннісну (пробудження літературної освіченості – складної особистісної якості, що передбачає бездоганне володіння теорією літератури, історією літератури, змістом літературних творів,

знання напам'ять і уміння виразно декламувати художні тексти чи уривки з них; уміння використовувати художній матеріал у навчальній, професійній та інших видах діяльності).

19. Організаційну (спрямована на керування самостійною роботою студентів у процесі підготовки до колоквіуму та з'ясування лагун у науковому дискурсі висвітлюваних літературознавчих проблем).

20. Діагностичну або проєктувальну (намітити план заповнення прогалин у знаннях здобувачів освіти).

21. Оціночну (оцінка рівня знань і вмінь студентів з урахуванням докладених ними зусиль, індивідуальних особливостей, рівня особистісного зростання).

Класифікація колоквіумів як форми вивчення літератури

Літературні колоквіуми класифікуються за кількома критеріями:

- а) за змістом;
- б) за складом і кількістю учасників;
- в) за характером;
- г) за методами проведення;
- д) за дидактичною метою.

За змістом колоквіуми з української літератури поділяються на такі групи:

– за знаковими творами літературного процесу або окремої персоналії («Великий льох» Тараса Шевченка, «Перехресні стежки» Івана Франка, «Щоденники» Олесе Гончара);

– за вершинними творами письменника. Наприклад, «Драматургія Миколи Куліша» (на розгляд виносяться такі п'єси митця: «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетична соната», «Маклена Граса»; здійснюється компаративний аналіз творів літератури й театру);

– за літературною темою («Інтелектуальні екзистенційні романи Валер'яна Підмогильного», «Біографічні романи Віктора Дамонтовича «Аліна й Костомаров», «Романи Куліша», «Мовчуще божество»);

– за літературним періодом («Українська література періоду війни (1941-1945 років)», «Літературний процес повоєнної доби: загальна характеристика», «Становлення літературного процесу другої половини 80-х – початку 90-х ХХ століття: історико-культурний контекст, представники. Художні системи, літературні угруповання»);

– за критичною статтею, розвідкою, монографією (Василь Стус «Феномен доби (Сходження на Голгофу слави)», Марія Фока «Синтез митецтва у поетичній творчості Павла Тичини», «Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Дамонтовича»);

– за низкою критичних статей, розвідок, монографій, присвячених певній літературній темі, скажімо «Шістдесятництво як митецький феномен» (Зборовська Ніла «Стильовий портрет шістдесятництва», Мокрик Радомир «Бунт проти імперії: українські шістдесятники», Степаненко Микола «Літературний простір «Щоденників» Олесе Гончара. Сторінка VIII Шістдесятники – діти нашого народу», Тарнашинська Людмила «Українське шістдесятництво в «духовній ситуації» своєї доби: синергетичний вимір», Свєрстюк Євген «Шістдесятники і Захід»);

– за списком творів для вивчення напам'ять: Павло Тичина – «Ви знаєте, як липа шелестить», «Гаї шумлять», «О панно Інно», «Пам'яті тридцяти», «Я утверждаюсь». Максим Рильський – «Яблука доспілі, яблука червоні», «Слово про рідну матір», «Діалог». Володимир Сосюра – «Коли потяг у даль загуркоче», «Так ніхто не кохав...», «Любіть Україну».

За складом і кількістю учасників колоквіуми бувають: потокові, курсові, групові, індивідуальні; по-іншому: фронтальні, групові та індивідуальні.

За характером проведення колоквіуми поділяються на очні та онлайн.

За методами проведення колоквіуми бувають: репродуктивними, частково-пошуковими, пошуковими, дискусійними, моделювальними, ігровими, мікровикладацькими, дослідницькими; а ще: усна, письмова, практична, тестова перевірки.

Залежно від дидактичної мети використовують різні види колоквіумів: попереднього, побіжного, повторного, тематичного, періодичного, підсумкового, комплексного контролю.

Висновки. Отже, добре підготовлені і майстерно проведені колоквіуми є акумуляторами наукового й духовного розвитку майбутніх учителів літератури. Оптимальний відбір і поєднання методів на колоквіумах сприяє досягненню студентами літературного матеріалу, набуттю умінь і навичок інтерпретації художніх і критичних текстів. Застосування діалогічних методів сприяє формуванню в здобувача освіти таких якостей, як здатність обґрунтовувати

свої думки й творчо розв'язувати проблемні завдання; здатність до співпраці процесів вирішення мистецьких завдань; толерантність у ставленні до опонентів; уміння аналізувати свої судження, зіставляти їх з поглядами співрозмовника. Під час проведення цієї навчальної форми кожен студент перебуває як особистість у своїй самобутності й неповторності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні теоретичних і методичних основ організації і реалізації інших форм організації освітнього процесу в контексті професійної підготовки майбутніх учителів-словенських.

REFERENCES/ЛІТЕРАТУРА

1. Pro osvitu: zakon Ukrainy № 2145-19 vid 05.09.2017. (2017). Veb-sait. [Про освіту: закон України № 2145-19 від 05.09.2017. (2017). Веб-сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>].
2. Ortynskyi VL. (2009). Pedagogika vyshchoi shkoly: navch. posib. dla stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury: 472. [Ортинський ВЛ. (2009). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури: 2009: 472].

Стаття надійшла до редакції 15.01.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Ольга ЛІЛІК**

Світлана ЖИЛА

ORCID 0000-0001-9266-4557

Доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
української мови і літератури,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)

E-mail: kafedra.ukr.movu@gmail.com

Svitlana ZHYLA

ORCID 0000-0001-9266-4557

Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Professor of Department
of Ukrainian Language and Literature,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)

E-mail: kafedra.ukr.movu@gmail.com